

Групација за агрегати, бетони и асфалти

Водич за имплементација на Европските EN стандарди усвоени како македонски

ВОВЕД

Согласно евро-атлантските аспирации, Република Македонија вовеле многу реформи и прилагодувања кон европската регулатива. Еден значаен сегмент во овој реформски процес е воведувањето на европските стандарди како национални – македонски стандарди. Со воведувањето на овие „нови“ (европски стандарди усвоени како национални македонски) престануваат со важност „старите“ стандарди (наследени од поранешната СФРЈ- МКС YUS) кои ја обработуваат соодветната област.

За таа цел во 2003 г. основан е „Институт за стандардизација на РМ“ со основна задача да ги забрза развојот на стандардизацијата како еден од столбовите на инфраструктурата на квалитет, преку преземање, усвојување и донесување на европските и меѓународните стандарди како национални, креирање на изворно национални стандарди, со што дава значаен придонес во подобрувањето на квалитетот на производите, постапките и услугите. Досега Институтот има усвоено повеќе од 20.000 европски стандарди како македонски (од различни области) со што постоечките соодветни (или „конфликтни“ МКС YUS) стандарди престануваат со важност.

За да се верифицира дека некој субјект работи во сообразност со некои стандарди потребно е друга институција да го испита и потврди работењето. Притоа се контролира процесот на работа, документацијата, како и квалитетот на самите производи. Ваквите контролни и верификациони институции мора да бидат акредитирани за ваква дејност. Затоа во 2009 година со активна работа отпочна „Институтот за Акредитација на РМ“. Акредитација е формално признавање на оспособеноста за извршување на одредени активности. Во постапка за акредитација се вклучени лабораториите кои изведуваат тестирање или калибрација, тела за сертификација на производи, системи и персонал и инспекциските тела.

Од горенаведеното може да се заклучи дека за успешна имплементацијата на стандардите, потребна е организирана, синхронизирана, стручна и сеопфатна акција на сите инволвирани страни.

Согледувајќи ја потребата за поопсежно информирање и едуцирање на засегнатите стопански субјекти, Здружението на градежништвото, индустријата на градежни материјали и неметалите при Стопанската комора на Македонија формира „Групација за агрегати, бетони и асфалти“ со цел да ги разгледа сите аспекти, да ги анимира сите инволвирани страни и да ги информира стопанските субјекти од овие области како на најлесен начин успешно да ги воведат и реализираат новите стандарди.

ЗАКОНСКА РАМКА

Основен закон кој ги регулира прашањата од градежната област е „ЗАКОНОТ ЗА ГРАДЕЖНИ ПРОИЗВОДИ“ (Објавен во Службен весник на РМ, бр. 39/2006, 86/2006, 47/2011 и 136/2011) со следните подзаконски акти:

- Правилник за суштинските барања за градежните објекти (Службен весник на Република Македонија бр. 74/06);
- Правилник за начинот за атестирање, постапки за атестирање, означување на градежните производи и содржината на документите за сообразност (Службен весник на Република Македонија бр. 74/06);
- Правилник за заштита од пожар на градежните објекти (Службен весник на Република Македонија бр. 09/09).

Со овој Закон се уредуваат условите за пуштање на пазарот на градежни производи и постапките за атестирање, како и други прашања од значење на градежните производи. Во текстот се објаснуваат суштинските барања на градежните објекти кои мора да бидат исполнети за да се вградат градежните производи, начинот на пуштање на пазар на градежните производи, начинот на СЕ-означување, оцена и атестирање на сообразност на градежните производи, телата кои може да бидат вклучени во оцената и атестирањето и надзор на пазарот.

Во завршните одредби од Законот е наведено дека производите наменети за домашниот пазар пред нивното пуштање на пазарот или ставање во употреба треба да обезбеди сертификат за сообразност издаден од овластено тело.

При вршењето на инспекцискиот надзор се применуваат одредбите од Законот за инспекциски надзор и Законот за државен пазарен инспекторат.

Се разбира дека покрај горенаведените, постојат уште многу закони и регулатива кои ја регулираат работата на сите инволвирани страни (производители, инспекции, надзор, сертификациони тела и т.н.).

СЕГАШНА СОСТОЈБА

Иако Законот за градежни производи е на сила од 2006 година, усвоени се најголем дел од европските како национални (македонски) стандарди, повлечени се од важност МКС YUS како „конфликтни“ стандарди, сепак не можеме да кажеме дека билокој работи согласно важечките стандарди. За оваа ситуација постојат повеќе причини, но сепак во основа е несоодветната информираност, неспремност на стопанството и на надлежните институции заеднички и синхронизирано да настапат во една сериозна кампања за имплементација на стандардите.

Во следната табела накусо е даден преглед на инволвираните страни при производството на агрегати, бетон и бетонски фабрики и асфалти:

Инволвиран субјект	задача	Статус
Стопански субјект - производител	Да ги набави, проучи и постапува согласно релевантните стандарди и изврши сертификација на производството/производот	Постојат повеќе од 250 субјекти кои се бават со овие дејности.

Акредитирана лабораторија за испитување	Да ги испитаат мострите согласно европските стандарди за испитување	Постојат неколку институции кои имаат акредитирани методи за одредени испитувања (детали на www.iarm.gov.mk). Секојдневно се зголемува обемот на акредитираните методи.
Атестирање на сообразност – сертификација на производството	Издава сертификат за сообразност согласно тоа дали се исполнети барањата (документацијата) како и резултатите од пробите извршени во акредитирана лабораторија	Засега, во Р. Македонија не постои акредитирано сертификационно тело од оваа област. За оваа цел може да се искористи услуга на надворешно (странско) сертификационно тело.
Инспекциско тело	Да провери дали производителите работат согласно стандардите (формално-правно) и по потреба испитаат мостри во акредитирани лаборатории	Засега пазарниот инспекторат ја има оваа задача.

ШТО ТРЕБА ДА СТОРАТ ПРОИЗВОДИТЕЛИТЕ

Секако ова е едно од најважните прашања што директно не засега. Во гореспоменатиот „Правилник за начинот за атестирање, постапки за атестирање, означување на градежните производи и содржината на документите за сообразност“ (понатаму “Правилник“), кој е подзаконски акт на Законот за градежни производи, а кој се повикува на хармонозораните стандарди, точно е дефинирано за кој производ која оцена на сообразност важи. Во зависност од „серизноста“ на градежниот производ (на пример дали станува збор за бетон или за лепак за плочки) истите се рангирани во 5 категории кои се означуваат со 1 ; 1+; 2; 2+ ; 3 ; и 4.

Понатаму, треба да се појасни дека за разлика од МКС YUS, овие стандарди во основа:

- Даваат многу поголема одговорност на производителот во врска со контролата на квалитетот и сообразноста на производите со стандардите. Тоа значи дека надворешната контрола (инспекциска контрола) е по потреба, но доколку се установи несообразност тогаш и последиците се многу поголеми.
- Ограничувањата од аспект на квалитет се многу по либерални. Тоа би значело дека производителот треба јасно и прецизно да нагласи со какви карактеристики е неговиот производ (во кои категории припаѓа), а корисникот треба да биде стручен и да разбере што купува (или што треба

да купи согласно дадените спецификации на проектот), односно што во суштина значат дадените категории и ознаки.

Правилникот дефинира на кој начин, колку често и како се врши внатрешната контрола на квалитет за да се добие крајниот документ, односно „Сертификат за Сообразност“. Во зависност од категоријата на производот дефинирани се соодветни постапки за контрола. Агрегатите за производство на бетон и асфалт, бетоните и асфалтите се производи од категорија 2+ и за нив треба:

- Пред се да се набават соодветните стандарди и добро да се проучат. Постојат „главни стандарди“ кои ги дефинираат сите аспекти на производството на одреден градежен производ. Сите тие „основни“ стандарди се поврзани со „нормативни референци“ односно други стандарди кои дефинираат постапки на испитување, други барања и сл.

На пример „основниот стандард“ за бетон носи ознака „MKS EN-206:2009 Бетон – Дел 1: Спецификации, својства, производство и сообразност“. Начинот на земање на проба е дефиниран со MKS EN-12350-1, а водата за подготвување на бетон треба да ги задоволи барањата на стандардот MKS EN-1008. Вакви „референтни“ стандарди на MKS EN-206 има уште многу.

Главниот стандард за производство на агрегати за бетон е MKS EN-12620, а за асфалти (битуменски смеси) е серијата MKS EN-13108. Барањата за лесни агрегати за бетон, агрегати за асфалт, материјал за толченички застор и т.н. се дадени во други соодветни стандарди.

Сите стандарди единствено може да се набават во Институтот за стандардизација на РМ. Секој производител најмалку што треба е да го има „основниот стандард“ официјално купен на име на производителот, а не копија.

- Производителите на агрегати, асфалти и бетони треба добро да ги проучат и разберат соодветните „основни стандарди“. Во нив има посебни поглавја вообичаено насловени како:
 - Контрола на сообразност и критериуми за сообразност
 - Контрола на производство
 - Оцена на сообразноста
- Во суштина, основната задача на производителот е да подготви „Прирачник за контрола на производството“ во кој точно се дефинира:
 - Технички опис на погонот за производство, организациона структура со детален опис на работните места и задачи
 - Систем за контрола на производството, почнувајќи од прием, контрола на квалитет и складирање на суровините, понатаму план за земање на проби, анализа на добиените резултати и докажување на сообразноста како и контрола на опремата и машините.

Сите горенаведени активности треба да се запишуваат во соодветни формулари. Одговорите на прашањата што, кога, како, колку се дадени во соодветниот „основен стандард“.

Од погоре кажаното, очигледно е дека контролата на квалитет во производните погони е опсежна и стручна работа која претставува основна обврска на производителот. Ваквата контрола може да ја воспостави самиот производител или да ангажира надворешна стручна фирма или комбинација на двете. За да се

намалат трошоците за набавка на лабораториска опрема за испитување на мострите (во целост или делумно) една опција е производителот сам да ги зема мострите (согласно стандардите), надворешна акредитирана лабораторија да ги испитува, а самиот производител да ги анализира резултатите и утврдува сообразноста. Секако дека е можно производителот да ги врши сите активности со свој стручен кадар и со своја опрема или пак спротивното – во целост да ја препушти работата на надворешна фирма. Регионалното групирање на повеќе производители и оформување на заедничка лабораторија исто така може да допринесе кон намалување на трошоците.

ЗОШТО ДА ГИ ВОВЕДЕМЕ СТАНДАРДИТЕ

Од досега образложеното, очигледно е дека „да се работи според стандард“ не е едноставно и евтино, но е единствен исправен начин. Тогаш зошто целиот тој напор и трошоци. Секако дека покрај законските обврски (како и санкциите дефинирани со законот) постојат и други, многу поважни причини. Доколку сите ги почитуваме законите и работиме согласно исти стандарди, тогаш:

- Квалитетот на ист производи но од различни производители ќе биде на исто ниво, односно согласно дадениот стандард. Со тоа се заштитуваат потрошувачите, но и производителите од нелојалната конкуренција која би имала помали трошоци затоа што не ги применува стандардите.
- Извозно ориентираните ќе можат да ги пласираат своите производи во земји каде што се валидни и признаени европските стандарди без никаков проблем (обезбедувајќи сертификат за сообразност).
- Се повеќе инвеститорите ќе бараат добавувачите да работат согласно европските стандарди. Оние што нема да имаат сертификат за сообразност (потврда дека работат согласно овие стандарди) нема да можат да партиципираат во вакви проекти. Наскоро ќе се усвојат и ЕВРОКОДОВИТЕ (тоа се стандарди за проектирање и пресметка на градежни објекти) па одтогаш и проектантите во спецификациите за квалитет на материјалите ќе мора да се повикуваат на европските стандарди.

Корисни линкови

Повеќе детали за стандардите, акредитацијата и слично може да се добијат на следниве интернет адреси:

- www.isrm.gov.mk Институт за стандардизација на Република Македонија
- www.iarm.gov.mk Институт за акредитација на Република Македонија
- www.mchamber.mk Стопанска комора на Македонија
- www.cen.eu Институт за стандардизација на Европска Унија